

Ozbiljno i neozbiljno o pomorske nazivlju

(Željko Stepanić: *U potrazi za (izgubljenim) hrvatskim pomorskim nazivljem. Kako je žabar na brodu otkrio žabu zjevaču u 24 i 1/24 dana*, Marjan tisak, Split 2004., 447 str.)

Knjiga nosi ozbiljan naslov *U potrazi za (izgubljenim) hrvatskim pomorskim nazivljem* te šaljivi podnaslov *Kako je žabar na brodu otkrio žabu zjevaču u 24 i 1/24 dana*. Opisuje se autorova potraga za izgubljenim ili zaboravljenim pomorskim nazivljem, tj. žabareva potraga za žabom zjevačom (a i žaba zjevača jedan je od pomorskih naziva). Na početku knjige nalaze se mišljenja poznatih znanstvenika (Stipe Lakoš, Mithad Kozličić, Diana Stolac i Ivo Pranjković), ali i poznatoga književnika i jedriličara (Damir Miloš), koji svi smatraju da se radi o iznimno zanimljivom i vrijednom tekstu. Knjiga je podijeljena u 24 glavna poglavlja, tj. na 24 dana (moglo bi i 24 sata jer je podjela očito samo simbolička, a ne i stvarna). Usto je dodan pogovor ili 1/24 dana. Nakon toga slijedi zaista opsežan popis izvora koji će zadovoljiti svakoga koga zanima pomorsko nazivlje. Na kraju knjige nalazi se mali slikovni pojmovnik jedriličarskih naziva. U njemu je nazivlje razvrstano u ove skupine: opće nazivlje, trup broda, jarbolje, uževlje, jedrilje, ostala oprema, naredbe, smjerovi jedrenja u odnosu na vjetar. Svaki se naziv donosi na hrvatskome, engleskome i talijanskome jeziku.

Jedno je od osnovnih terminoloških načela načelo da pravi terminološki rječ-

nik ne bi trebao biti poredan abecedno, kao što je to slučaj kod većine postojećih terminoloških rječnika, nego sustavno, tj. po semantičkim područjima, a baš je takav način razvrstavanja primijenjen u ovome pojmovniku.

Kao što knjiga ima ozbiljan naslov i šaljivi podnaslov, tako ona ima ozbiljnu, znanstvenu razinu i šaljivu, zabavnu razinu. Na ozbiljnoj znanstvenoj razini nudi se obilje podataka, autor je pročitao svu relevantnu literaturu iz navedenoga područja, bilježi niz podataka o pomorstvu te daje iscrpan popis pomorskih naziva. Knjiga pruža i obilje podataka za dijalektološka istraživanja, osim dijalektnih pomorskih naziva tu se mogu pročitati i različite izreke i poslovice, npr.: *Foli more, dorse kraja; Mornorski kruh imo sedan kur; Muci kako riba; On ni ni pirak ni konjac; Mlod ribor, stor prosjak; Di je puno gospodarih brud se razbije*.

Na neozbiljnoj razini mogu se pratiti autorove asocijacije, šale, anegdote.

Autor počinje riječima *Otkrit ću vam sve što ste htjeli znati o hrvatskome pomorskom nazivlju, niste znali što, koga, gdje, kada, kako i zašto pitati*. Parafrazirajući poznati film *Sve što ste oduvijek željeli znati o seksu, a niste se usudili pitati*, ali parafrazirajući, svjesno ili nesvjesno, i poznatu lingvističku knjigu J. D. McCawleyja *Everything that linguists have always wanted to know about logic but were ashamed to ask*.

Knjiga je na jednoj razini namijenjena laicima, svima koje zanima pomorsko nazivlje. I lingvist naravno knjigu može čitati kao običan čitatelj. Običnom čitatelju knjiga izgleda kao roman potrage za blagom, samo je blago zamijenjeno žabom zjevačom. Svaki će se čitatelj pitati:

Što je to žaba zjevača? Što je to zapravo žaba zjevača ipak neću otkriti ni u ovome prikazu jer je to kao da se u prikazu kriminalističkog romana navede ime ubojice. Potrebno je da svaki čitatelj sam prođe svoj put, pronađe svoje odgovore, pronađe svoju žabu zjevaču.

Laike će knjiga sigurno razonoditi i zabaviti. Znanstvenici lingvisti u njoj mogu naići niz zanimljivih podataka, ali će im se sigurno čitajući knjigu postaviti i niz pitanja i problema. Navodim nekoliko lingvistički zanimljivih pitanja koja otvara ili problematizira ova knjiga:

1. Kojim je funkcionalnim stilom knjiga pisana? Čini se da se svi stilovi (znanstveni, publicistički, razgovorni i književnoumjetnički) osim administrativnoga u knjizi miješaju i prožimaju. Također se miješa i prožima i standardni jezik s dijalektom i žargonom. Stil je svakako osebujan i teško ga je jednoznačno odrediti. Diana Stolac o knjizi piše: "Djelo je na razmeđu romana i stručno-znanstvenog eseja. Romanesknoumjetničko strukturiranje djela prati i vrlo uspješno stilsko subjektivno-objektivno strukturiranje, izuzetno ekvilibriranje jezikom, pa možemo zaključiti da je autor u ovoj knjizi uspio ostvariti sklad u neskladu predstavljenih tema." Knjiga svojim osebnim stilom pruža i obilje građe za istraživanje frazema, posebno transformacija i modifikacija frazema. Navodim samo neke odabrane primjere (iza primjera navodi se i podatak o stranici):

Kako ubavo zvuči jedro na stablu. Otprilike ko svirala na vrbi. 14

Nemojte misliti da je ono riblji kašalj. 24.

A ako se u slobodno vrijeme bavite još i psihokirurgijom, tada je naše pomorsko nazivlje za vas riblji kašalj. 26

Da vas podsjetim, i Skoku je skočilo u oko da se tada u Petrovo vrime na Hvaru rabilo više slavenskih izraze negoli danas. 41

Neću ovdje raspredati Markove konake i Stipine dvore jer ću mnoge od njih dotaknuti, i ne samo dotaknuti tijekom ove potrage. 28

Narodni izrazi upadoše u oba oka. Čovjeku može svašta upasti u oko kod čitanja. Pogledajmo što Skoku upada u oba oka. 29

Spavanje i buđenje na brodu za vas će biti pravi mišji, mačji i pseći kašalj istovremeno. 100

A meni je, brat bratu i sestra sestri, za svakodnevnu ispriku previše i 2300 riječi. 132

Oštro grlom u novo nazivlje 112

Tako stari Latini dobiše svoje jedro a da oni, prvotno suhozemni narod, nikad njime ne jedriše, što će reći ni luk jeli ni luk mirisali. Istina, i ja rađe jedrim s latinskim nego sa zahodskim jedrom, jeo il' ne jeo luk. 102

2. Kakav je poželjan odnos između standardnog i žargonskog nazivlja? Knjiga pruža obilje podataka za razmišljanje o odnosu između nazivlja koje je dio hrvatskoga standardnog jezika i žargonskih naziva. Takvi se nazivi u pomorstvu nazivaju noštromizmima. Tako autor duhovito suprotstavlja puriste i noštromiste. Nameće se pitanje mogu li žargonski izrazi postati standardni nazivi te treba li nam standardno nazivlje različito od onoga koje se upotrebljava u praksi. Slični su odnosi i u računalnome nazivlju. Svi kažu *daunloudati, sejvati, šerati, mejlati*, ali ti nazivi ipak ne mogu biti nazivi

vi standardnoga hrvatskog jezika. Pri čitanju ove knjige nameće se pitanje: Školuju li pomorske škole ljude za praksu ili za pisanje radova iz područja pomorstva? Takve bi se terminološke rasprave mogle sažeti u pitanje: Je li *pramac* ili *prova*? ili Mogu li nazivi *mali od kužine* i *barba* biti riječi hrvatskoga pomorskog nazivlja koje pripada standardnome jeziku? Očito postoji hrvatsko pomorsko nazivlje u školi i hrvatsko pomorsko nazivlje na brodu. Među njima gotovo i nema dodira. U pogovoru autor kaže *Možda ćemo jednog lijepog dana imati standardni hrvatski jezik na brodu. Rekao sam možda. Možda će vam se jednoga dana žabe motati oko nogu na brodu. Rekao sam možda. Jednog lijepog dana. Mo'š mislit. Je neš ti kaj god!*. Te se posljednje rečenice pojavljuju gotovo na svakoj stranici knjige. Očito je teško izreći išta sa sigurnošću kad se govori o hrvatskome (pomorskom) nazivlju.

3. Kako riješiti problem sinonimije u nazivlju? Jedan je od osnovnih terminoloških problema problem sinonima. Za jedan pojam često se u hrvatskome jeziku nalazi čitav terminološki niz istoznačnica. Uključimo li uz standardne nazive i žargonizme i dijalektizme, broj istoznačnica još je veći. Knjiga pruža obilje građe za istraživanje sinonimije u pomorskom nazivlju, npr. *Tako sjednem ja u bato, brod, brodicu, čamac, čun, čunac, drivo, ladju, plav, plavicu ...da ne bi bilo zabune, sjedam u jedno te isto plovilo te rukom uhvatim argolu, argutlu, duman, korman, kormilo, rudo, timun... da opet ne bi bilo zabune, rukom hvatam jedno te isto upravljalo.*

4. Kako riješiti problem anglizama u nazivlju? Problem anglizama gorući je

problem hrvatskoga standardnog jezika (kao uostalom i mnogih drugih jezika) i nazivlja mnogih struka (informatika, glazba). Anglizmi su preplavili i pomorsko (posebno jedriličarsko) nazivlje. Autor daje niz duhovitih i zanimljivih napomena o odnosu hrvatskoga i stranih jezika, u prvome redu engleskoga:

Mi Hrvati rođeni smo za strane jezike - kužimo ih sve, samo ne kužimo svoj. Tako kad želimo nešto pojasnit samo posegnemo za stranim jezikom umjesto da se potrudimo i pokušamo pronaći hrvatsku riječ.

I na kraju možemo zaključiti: Knjiga može biti zanimljiva i laicima (koji traže žabu zjevaču) i jezikoslovcima te stručnjacima pomorske struke koje zanima pomorsko nazivlje. Može biti ugodna razbibriga, ali i ozbiljna podloga za znanstveni rad.

Milica Mihaljević